

energie in de cosmische oorzaken, of door het afschaffen der aderlatingen, of doordat men in Zeeland geleerd had ook bij die ziekten, welke de wetenschap ontstekingen noemde, en die vroeger contra-indicatiën waren tegen het gebruik van kina, quinine te geven? Ik durf het niet beslissen.

Men zal misschien tegen mijne getallen aanvoeren, dat in den laatsten tijd in de beschaafde landen overal de betrekkelijke mortaliteit afgenomen is, en dat dus de cijfers weinig voor de grootere afname pleiten van juist de parasitaire en endemische ziekten. In zeker opzicht zou die aanmerking gegrond zijn: bijna alle ziekten nemen af of zijn minder lethaal, maar die afname heeft eene andere curve: wanneer ik boven behandelde ziekten tot en met de waterzucht aftrek van *al* de sterftegevallen, dus ook met inbegrip der borstziekten, en de getallen weêr herleid naar de bevolking van 10.000, dan erlang ik:

1792 tot 1801	aan andere ziekten overleden					2371
1802	"	1811	"	"	"	2624
1812	"	1821	"	"	"	2401
1822	"	1831	"	"	"	2868
1832	"	1841	"	"	"	2151
1842	"	1851	"	"	"	2147
1852	"	1861	"	"	"	2160
1862	"	1871	"	"	"	2728
1872	"	1811	"	"	"	2092

De cijfers over roodvonk en mazelen of kinkhoest kwamen mij niet vertrouwbaar voor: ik moet mij dus tot bovenstaande bepalen. Ik geloof dat zij voor Middelburg aantonen, dat de afname van het sterftcijfer vooral plaats had door het tegengaan van pokken, het beteugelen van typhouse ziekten en het gelukkig bestrijden der endemische koortsen met hare gevolgen.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

DE BEHANDELING DER HYSTERIE DOOR DE CAUTERISATIE DER CLITORIS MET NITRAS ARGENTI is door den onlangs overleden Prof. FRIEDREICH te Heidelberg, in VIRCHOW'S *Archiv* (Band 90, Heft 2) op grond van acht in extenso medegedeelde gevallen als een voortreffelijk, onschadelijk en geoorloofd middel aanbevolen. Het is bekend dat reeds BAKER BROWN in 1866 te Londen de clitoridectomie onder de chloroformnarcose en eene passende nabehandeling uitvoerde en in de ernstigste vormen van hysterie, hystero-epilepsie en hysterische psychopathiën, daardoor een verrassende en blijvende genezing verkreeg. Bekend is het ook hoe BAKER'S handelwijze destijds eene scherpe afkeuring van den kant der Gynological Society uitlokte en hoe vooral WEST hem in *the Lancet* van November 1866 en December 1867 hevig bestreed. Volgens FRIEDREICH werd BROWN destijds te hard gevallen en zijne handelwijze al te grof beoordeeld en veroordeeld. Aan hem kwam ten minste die verdienste toe, dat hij in de bestrijding der hysterie, het bekende *crux medicorum*, een nieuw aangrijpings-

punkt voor sommige harer vormen aanwees. Alleen door in casu alles aan eene en dezelfde oorzaak te willen toeschrijven en de operatie in alle gevallen van hysterisch lijden te willen toepassen, geraakte zijne handelwijze in de vegetelheid en werd zij door velen met minachting en afkeuring bejegend. Gelijkzeitig en onafhankelijk van hem, werd door GUSTAV BRAUN te Weenen bij twee jeugdige ongehuwde vrouwen door hevige prikkeling van het geslachtsleven gekweld en in hooge mate aan masturbatie verslaafd, na het mislukken van iedere andere medicatie, door de amputatie der clitoris en nymphae met den galvanocaustischen strik, eene blijvende genezing verkregen. Sinds dien tijd werd volgens FRIEDREICH noch van BAKER'S noch van BRAUN'S handelwijze meer in de litteratuur gewaagd noch daaraan de verdere aandacht geschonken. Toch bragten het door beide genoemde waarnemers medegedeelde FRIEDREICH op het denkbeeld om de cauterisatie der clitoris te beproeven en na te gaan welk physiologisch nut daaruit kan verkregen worden. Zeker is het dat in ieder geval van hysterie, geen oorspronkelijk verband tusschen de hysterie en eene prikkeling van het genitale zenuwstelsel kan aangetoond worden; gelijk, zonder dat de lijder zich daarvan bewust is, bijv. een splinter in den voet tetanus kan veroorzaken, zoo kunnen ook onbewust, hysterische reflexkrampen aan eene plaatselijke oorzaak of plaatselijke prikkeling hun ontstaan, ontleenen. Door de onderzoeking van KRAUSE (HENLE'S *Zeitschrift für rationelle Medicin*, 1866) van den zenuwrijkdome der clitoris onderrigt en het voetspoor van BROWN en BRAUN geleid, kwam FRIEDREICH op het denkbeeld om na te gaan of hetgeen door de exstirpatie verkregen werd niet door de locale cauterisatie kon bereikt worden. Als voorwaarde van eenigen kans op slagen moet echter eene „gründliche und intensive” cauterisatie met de lapisstift uitgevoerd worden: oppervlakkige cauterisaties schijnen althans eer nadeelig dan voordeelig te werken en het lijden eerder te verslimmeren dan te verbeteren. De patiënten zijn daarom genoodzaakt eenigen tijd na de cauterisatie, totdat de in den beginne zeer hevige pijnen bedaard zijn, het bed te houden. In een der door FRIEDREICH aldus behandelde gevallen begon eene sinds 1½ jaar bestaande paraplegie der onderste ledematen na 4 cauterisaties om de 4 dagen herhaald, spoedig te verbeteren en zwegen de hysterische krampaanvallen spoedig, in een ander geval had hetzelfde bij eene sinds 2 jaren aanwezige aphonie, in een ander bij eene sinds 4 maanden bestaande glossoplegie en wederom in een ander bij eene sinds 7 maanden aanwezige tonische kramp van den accessorius (torticollis) op. In anderen was de gunstige inwerking op het geheele zenuwstelsel zoo opvallend, dat zij zich in eene spoedige algemeene verbetering der constitutie openbaarde. De uitwerking der cauterisatie was eene voor de patiënt doorgaans zoo bevredigende dat tegen de uitvoering en herhaling daarvan geen bezwaar gemaakt, maar daaraan integendeel een bepaald vertrouwen werd geschonken. In aetiologisch opzigt was het volgens FRIEDREICH onmiskkenbaar dat in drie zijner waarnemingen manustupratie een wezenlijke rol speelde. Stoornissen in de menstruatie werden door hem als gevolgen der cauterisatie niet waargenomen. Al is ook misschien in tal van gevallen van de cauterisatie geen heil te verwachten, zoo heeft zij toch het regt om aan de aandacht van de practici bij enkele vormen van hysterie aanbevolen te worden. Dr. J. HANLO.